

HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)
Volume 9 Issue 3, September 2017, p. 45-63
DOI: 10.9737/hist.2017.540

Selanik Vilayeti'nde 1908 Genel Seçimleri* 1908 General Elections in the Province of Thessaloniki

Dr. Ayşe ERYAMAN
(ORCID: 0000-0002-5571-7776)
Gaziosmanpaşa Üniversitesi - Tokat

Öz: Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet dönemi devlet kademelerinin her birinde yeni bir anlayışın uygulanmaya konduğu bir süreç oluşturmaktadır. Siyasi açıdan II. Meşrutiyet dönemi, çoğulcu bir hayat başlatmış ve demokratik gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. İdeolojik olarak ise sistemin savunuculuğunu yapan İttihat ve Terakki Cemiyeti, devletin farklı unsurlarını Osmanlılık çatısı altında birleştirerek çok uluslu etnik yapısıyla devamını sağlamayı hedeflemiştir. Bu çalışmada meşrutiyet sistemiyle benimsenen Osmanlılık ruhunun yaratılması konusunda atılan adımların Selanik üzerindeki yansımaları incelenmeye ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Analiz sonucunda, İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından amaçlanan Osmanlı milleti yaratma sürecinin bir aşaması olarak görülen Selanik'teki seçimlere çok önem verildiği saptanmıştır. Seçim sonuçları açısından değerlendirildiğinde ise, kozmopolit bir yapıya sahip olan Selanik şehrindeki her unsurun gerçekleştirilmek istenen Osmanlılık idealine uygun olarak parlamentoda temsil edildiği görülmüştür. Fakat parlamentoda temsil yetkisi bulan her azınlık unsur seçimlere katılmalarının temel sebebi olan kendi milli emellerini gerçekleştirmek doğrultusunda faaliyet gösterdikleri için yaratılmak istenen Osmanlı milleti sistemi başarılı olamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Selanik, İkinci Meşrutiyet, İttihat ve Terakki, 1908 Genel Seçimleri, Mebus.

Abstract: Novel approaches were put into practice in each governmental levels during the Second Constitutional Period in Ottoman Empire. Politically, II. The Constitutional period started a pluralistic life and it was a time when democratic developments were experienced. Ideologically, the Committee of Union and Progress, which made advocacy of the system, aimed to maintain its multinational ethnic structure by combining the different elements of the state under the framework of the Ottomanism. In this study, the reflections of steps taken to create the spirit of Ottomanism on Thessaloniki were tried to be investigated and evaluated. As a result of the analysis, it was determined that the elections in Thessaloniki, which is considered as a stage of the Ottoman nation creation process aimed at by the Committee of Union and Progress, are very important. When it is evaluated in terms of election results, it is seen that every element in the city of Thessaloniki, which has a cosmopolitan structure, is represented in the parliament in accordance with the desired Ottoman ideal. However, the system of the Ottoman nations wanted to be created did not succeed because every minority element that found authority in parliament had already acted in the direction of realizing their national demands, which is the main reason for their participation in the elections.

Keywords: Thessaloniki, Second Constitutional Period, Committee of Union and Progress, 1908 General Elections, Deputy.

*Bu makale, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD'da tamamlanan "Osmanlı Devleti'nin Selanik Politikaları (1908-1912)" adlı doktora tez çalışmasından türetilmiştir.

Giriş

Makedonya'da bir liman şehri olarak kurulan ve önemli bir jeopolitik konuma sahip olan Selanik, Türkler tarafından 1430 yılında hâkim olunana kadar geçen zamanda Helen, Roma ve Bizans metropolisi olarak 1700 yıllık geçmişe sahiptir.¹ Roma işgalinden beri sahip olduğu kozmopolit karakterini Osmanlı egemenliği döneminde de sürdüren şehir,² devletin diğer şehirleri gibi çeşitli unsurları bünyesinde barındırmış; başta Müslüman Türkler, Ortodoks Yunanlılar, Yahudiler, Bulgarlar, Dönmeler, Arnavutlar, Çingeneler ve Franklar olmak üzere farklılık gösteren bir nüfusa sahip olmuştur.³

Bu etnik çeşitlilik nedeniyle Selanik, Fransız İhtilali'nden sonra özellikle Balkan ulusları arasında hızla gelişen milliyetçilik akımının yoğun olarak hissedildiği bir bölge olmuştur.⁴ Etkin hale gelmeye başlayan milliyetçilik akımı özellikle bölgedeki Bulgar, Sırp, Rum unsurlar arasında revaç bulmuş ve her biri kendi devletleri için sınırlar belirleme yoluna gitmişlerdir.⁵ Bu bağlamda 1878 tarihli Berlin Antlaşması'ndan sonra, özerk bir Bulgar devletinin doğmasının ardından,⁶ Bulgar ulusal talepleri arasında Selanik'in ayrıcalıklı bir yeri olmuştur.⁷ Yunanistan için ise Selanik, 1843 yılından itibaren Yunan devletinin etkinliklerinin planlama ve eşgüdüm merkezi haline gelmiştir.⁸ Bu noktada Selanik, çatışan milliyetçi emellerin savaş alanı olmuştur.⁹ 20. yüzyılın başlarına gelindiğinde ise, milliyetçilik akımı etkisi ile ayrılmış Rumlar, Bulgarlar, Türkler arasındaki rekabet Selanik'in kozmopolit Osmanlı yapısını bölmeye başlamıştır.¹⁰

Diğer taraftan Selanik'in bu kozmopolit yapısı ve Batı'nın serbestliğinin hissedildiği bir şehir olması; onu, Osmanlı Devleti'nin önemli siyaset merkezi haline getirmiştir.¹¹ Bu noktada

¹Mark Mazower, *Selanik: Hayaletler Şehri Hıristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler (1430-1950)*, Çeviren: Gül Çağalı Güven, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007, s. 31; Selanik'in Osmanlı egemenliğine geçiş süreci hakkında ayrıntılı olarak bkz. Machiel Kiel, *Studies on the Ottoman Architecture of the Balkans*, Variorum, Great Britain 1990, s. 124-125; Melek Delilbaşı, *Johannis Anagnostis "Selanik (Thessaloniki) 'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih" (Sultan II. Murad Dönemine Ait Bir Bizans Kaynağı)*, XVIII. Dizi-Sa.8, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989, s. 1; Melek Delilbaşı, "16. Yüzyılda Via Egnatia ve Selanik", *Sol Kol: Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)*, Ed. Elizabeth A. Zachariadou, Çeviren: Özden Arıkan, Ela Güntekin, Tülin Altunova, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s. 73; Melek Delilbaşı, "Selanik'in Venedik İdaresine Geçmesi ve Osmanlı Venedik Savaşı (1423-1430)", *Bellekten*, C.XL, S.160, Ankara 1976, s. 573-588.

²N.C. Moutsopoulos, "İki Yüzyıl Arasında Kalan Bir Kent", *Selanik 1850-1918 "Yahudilerin Kenti" ve Balkanlar'ın Uyanışı*, Hazırlayan: Gilles Veinstein, Çeviren: Cüneyt Akalın, İletişim Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 27.

³Maria Todorova, *Balkanlar'ı Tahayyül Etmek*, Çeviren: Dilek Şendil, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 251.

⁴Mustafa Balcı, *Selanik Düştü -Selanik'in Kaybediliş Öyküsü ve Hasan Tahsin Paşa'nın Savunması-*, Kesit Yayınları, İstanbul 2010, s. 10; Edouard Driault, *Şark Meselesi -Bidayet-i Zuhurundan Zamanımıza Kadar-*, Hazırlayan: Emine Erdoğan Özünlü, Çeviren: N. Nafiz, Berikan Yayınları, Ankara 2010, s. 431.

⁵Balcı, *age*, s. 14.

⁶Mazower, *age*, s. 273.

⁷Bernard Lory, "Solun, Bir Slav Kenti mi?", *Selanik 1850-1918 "Yahudilerin Kenti" ve Balkanlar'ın Uyanışı*, Hazırlayan: Gilles Veinstein, Çeviren: Cüneyt Akalın, İletişim Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 143.

⁸Kirki Georgiadou, "Selanik'in Yunanlıları", *Selanik 1850-1918 "Yahudilerin Kenti" ve Balkanlar'ın Uyanışı*, Hazırlayan: Gilles Veinstein, Çeviren: Cüneyt Akalın, İletişim Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 128-129.

⁹Meropi Anastassiadou, *Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri Selanik (1830-1912)*, Çeviren: Işık Ergüden, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010, s. 351.

¹⁰Mazower, *age*, s. 264-265; Selanik'te asayişsizliğin temel sebebi olan bu komitacılık faaliyetleri için ayrıntılı olarak bkz. Dilek Gücel, *Osmanlı Arşiv Belgeleri ile Selanik Vilayetinde Komitacılık: (1890-1913)*, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir 2014.

¹¹Tanık Zafer Tunaya- (a), *Türkiye'de Siyasal Partiler -İttihat ve Terakki Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi-*, C.3, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 37.

Osmanlı meşrutiyetçi örgütü İttihat ve Terakki Cemiyeti, 1906 yılında bir iç dinamik simgesi olarak Selanik'te Üçüncü Ordu subaylarının girişimiyle kurulmuştur.¹² Söz konusu örgütün ilk oluşumu ise İttihad-ı Osmanî Cemiyeti adıyla, 1889 Mayıs'ında, İstanbul'da, Askeri Tıbbiye öğrencileri girişimiyle ortaya çıkmıştır.¹³ Reformların yapılmasını ve bir parlamenter monarşinin yeniden kurulmasını talep eden bu muhalif unsurlara karşı,¹⁴ Abdülhamit'in sert tedbirlerinin giderek artması üzerine gözler, Rumeli'ye ve ülke dışına çevrilmiştir. Takvimler 1906 yılını gösterdiği zaman, Rumeli'de özellikle Selanik'te daha rahat çalışma olanağı bulan asker- sivil on kişi "Osmanlı Hürriyet Cemiyeti"ni kurmuşlardır.¹⁵ Abdülhamid rejimine karşı en güçlü cepheyi ve örgütlenmeyi kuran cemiyet, kendisiyle paralel olan ülke içi ve dışı gizli derneklerle birleşmiştir. Böylece Cemiyet, 1907 yılında, Paris Terakki ve İttihad Cemiyeti ile birleşmiş ve cemiyetin adı da İttihat ve Terakki olmuştur.¹⁶ Bu noktada Selanik, Osmanlı ve Türk yenilikçi hareketlerinin bir anlamda doğum yeri ve merkezi olmuştur.¹⁷ Bu tarihten itibaren Selanik'teki İttihat ve Terakki Cemiyeti, devleti parçalanmaktan kurtaracağına inandığı reform hareketlerini gerçekleştirmek için çalışmalarını yürütmüştür. 1908 Temmuz'unun başında İngiltere Kralı VII. Edward ile Çar II. Nikola Reval'de bir araya gelip Rumeli'de bir reform projesi geliştirmeye teşebbüs ettikleri zaman, komite üyeleri büyük bir kararlılıkla harekete geçmişlerdir.¹⁸ Selanik'teki merkez 21-22 Temmuz gecesi olağanüstü bir toplantı yaparak Batılı güçlerin bu müdahalesini önleyeceklerine inandıkları ve baştan beri savunucusu oldukları meşrutiyet sistemini 23 Temmuz'da padişaha ilan ettirmişlerdir.¹⁹

II. Meşrutiyet'in çok yönlü bir niteliği vardır. Bir yandan Abdülhamit rejimini (1876-1908) yıkmış; diğer yandan da yeni bir devletin kuruluş deneylerini kapsayan bir siyaset laboratuvarı olmuştur.²⁰ 1908'de ikinci kez açıldığı için II. Meşrutiyet olarak adlandırılan dönemde; İttihat ve Terakki iktidarda kaldığı zaman zarfında devleti çok uluslu etnik kadrosuyla ve ülkesiyle muhafaza etmeyi, aynı kadro içinde demokratik bir rejim kurmayı ve devleti sosyo-ekonomik planda kalkındırmayı hedeflemiştir.²¹

Bu hedefine ulaşabilmek için İttihat ve Terakki, birbirleri ile bağdaşmayan unsurları ortak bir ideolojide birleştirme zorunluluğu içinde, "ittihad-ı anasır" fikrini resmi ve partiler üstü bir ideoloji olarak benimsemiştir.²² Osmanlılık,²³ Osmanlı Devleti'nin etnik unsurlarının

¹²Tarık Zafer Tunaya- (b), *Türkiye'de Siyasal Gelişmeler (1876-1938) -Kanun-ı Esasi ve Meşrutiyet Dönemi (1876-1918)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, s. 131.

¹³Tunaya- (b), *age*, s. 130.

¹⁴Paul Dumont, François Georgeon, "Devrim Selanik'ten Başlar", *Selanik 1850-1918 "Yahudilerin Kenti" ve Balkanlar'ın Uyanışı*, Hazırlayan: Gilles Veinstein, Çeviren: Cüneyt Akalın, İletişim Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 243.

¹⁵Tunaya- (b), *age*, s. 131.

¹⁶Andrew Mango, *Modern Türkiye'nin Kurucusu Atatürk*, Çeviren: Füsün Doruker, Remzi Kitabevi, İstanbul 2009, s. 95.

¹⁷Tevfik Çavdar, *İttihat ve Terakki*, İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s. 23-24.

¹⁸Dumont- Georgeon, *agm*, s. 245-246.

¹⁹Mehmet Ö. Alkan, *İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Selanik'ten İstanbul'a Terakki Vakfı ve Terakki Okulları 1877-2000*, Terakki Vakfı, İstanbul 2003, s. 37.

²⁰Tunaya- (b), *age*, s. 121.

²¹Tunaya- (a), *age*, s. 28-29.

²²Tunaya- (b), *age*, s. 135.

²³Osmanlı devlet adamları için 19. yüzyılın can alıcı hususlarından biri devletin parçalanmaktan nasıl kurtarılacağı meselesiydi. Bu soruya verilen cevaplardan biri de Osmanlılık idi. Osmanlılık dinine, diline, mezhebine, bölgesine bakılmaksızın eşit haklara sahip bir vatandaşlık yaratma projesiydi. Kişi ve grupları kimlik üzerinden devlete bağlayarak devletin bir arada tutulacağı umuluyordu. 1839 Tanzimat Fermanı, 1856 Islahat Fermanı, 1876 Anayasası bu yöndeki çabalar olarak değerlendirilebilir. Osmanlılık ile ilgili ayrıntılı olarak bkz. Ohannes Kılıçdağı, "Milliyetçiliğin Emekleme Çağında Bir Kimlik Edinme Çabası: Osmanlılık", *Toplumsal Tarih*, S.162, Haziran 2007, s. 24; Yusuf Akçura, *Üç Tarz-ı Siyaset*, Lotus Yayınevi, Ankara 2005.

birleşmesine dayanan, dolayısıyla her kavmi barış içinde yan yana yaşatma amacını benimseyen siyasal bir formül olarak daima savunulmuştur.²⁴

Benimsenen bu Osmanlılık ideolojisini hayata geçirebilmek için meşrutiyetin ilanından hemen sonra ülkenin her tarafında seçimlere gidilmiştir. Bu noktada imparatorluğun en kozmopolit bölgelerinden biri olan Selanik'te de seçimler II. Meşrutiyet'in ilanının hemen ardından başlamıştır. Bu çerçevede meşrutiyet sistemiyle benimsenen Osmanlılık ruhunun yaratılması konusunda atılan adımların Selanik vilayeti üzerindeki yansımaları aşağıda incelenmeye ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.Selanik'te 1908 Genel Seçimleri

II. Meşrutiyet, Türkiye tarihinde ilk kez çoğulcu bir siyasi hayatı başlatmıştı.²⁵ Osmanlı siyasal rejiminde 1908 yılının 23 Temmuz'una değin açık bir çoğulculuk yoktur. Bu tarihte ise ilk kez "Hürriyet'in İlanı" adıyla, meşrutiyetçi bir rejimin açılış töreni vardır. Bu aynı zamanda çok partili rejimin de başlangıcıdır. Yakın tarihimizde "II. Meşrutiyet" olarak anılan dönem (1908-1918) Türkiye'nin demokratik gelişmelerinde atılımlarla doludur. Bu dönem II. Abdülhamid'in yönetimine son vermiş ve Jön Türkleri iş başına getirmiştir.²⁶

Meşrutiyet rejiminin en hassas noktası yasama meclisi seçimleridir.²⁷ II. Meşrutiyet ilan edildiği zaman, 1876 ve 1877'den sonra, 1908'de Osmanlı Devleti'nin üçüncü genel seçimini yapmak gerekiyordu. II. Meşrutiyet'in ilk genel seçimi 1908 yılının Kasım-Aralık ayları içinde yapılmıştır.²⁸

Resim 1: Selanik'te Zabitan Tarafından Kanuni Esasi'nin İlanı
(23 Temmuz 1908)²⁹

²⁴Tunaya- (a), *age*, s. 220.

²⁵Tunaya-(b), *age*, s. 128.

²⁶Tarik Zafer Tunaya- (c), *Türkiye'de Siyasal Partiler- İkinci Meşrutiyet Dönemi 1908-1918*, C.1, İletişim Yayınları, İstanbul 2007, s. 35.

²⁷*Age*, s. 38.

²⁸Tunaya- (a), *age*, s. 205-206.

²⁹İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar/ Koleksiyon: Kartpostallar/ Krt_012053/ Erişim Tarihi: 10.02.2016.

1.1. İttihat Terakki ve Seçimler

Henüz seçimler başlamadan önce, yapılacak seçimlerin arz ettiği önemi belirten bir beyanname Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkez-i Umumisi tarafından Selanik'e gönderilmiştir. Mebusların seçimi ile ilgili olan beyannamede halka şu şekilde seslenildiği görülmüştür:

“Vatandaşlar! Cümleye malum olsun ki Osmanlı toprağında oturan ve yaşayan İslam, Hıristiyan bütün insanlar bu vatanın evladıdır ve milli menfaatler ve medeni hukukta eşit olma hususunda biri diğerinden farklı değildir. Şeriat nazarında, devlet kanunları karşısında cümlesi eşittir. Din ve mezhep konularındaki farklılıklar yalnız Cenab-ı Allah'a ve ahirete ait bir manevi emirdir, bu gibi farklılıkların dünya işleri ile asla ilgisi yoktur. Binaenaleyh bir devletin tebaası cins ve mezhep ayırdedilmeksizin o devletin vatandaşı olduğundan, gerek hükümetin kanuna aykırı uygulamalarına ve gerek bir ecnebi kuvvetin saldırısına birlikte karşı durup haklarını, hürriyetlerini ve asayişlerini muhafazaya mecburdurlar. Eski devirdeki hükümet bizim cehaletimizden, ittifaksızlığımızdan istifade ederek bu hakkı gasp etmiştir. Cenab-ı Hakk'a çok şükür olsun ki yine bu milletin İslam, Hıristiyan bilcümle evladı aralarında bir İttihat ve Terakki Cemiyeti akdederek o zalim idareye son verdiler. İşte o cemiyet size hitap ediyor! Vatandaşlar çok şükür ki elimize bir devr-i mesut hürriyet geçti. Bunun kıymetini bilerek hukuk-u tabiyemizi tecavüzden, taarruzdan ilelebet muhafazaya çalışalım. Bundan sonra hükümet kendi keyfi ile hareket edemeyecektir.”

Aynı beyannamenin devamında ise; Meclisi Mebusan'a milletin göndereceği vekillerin her işe nezaret edecekleri belirtilmiştir. Bu noktada, başlayan yeni dönemle birlikte ülkenin kalkınmasını sağlayacak yolların ve kanalların yapılacağı, bataklıkların kurutulacağı, madenlerin işletileceği, ormanların korunacağı, ticaretin ve sanayiinin korunacağı ifade edilmiş ve bu işleri Meclisi Mebusan'a gönderilecek vekillerin yapacağı ve yaptıracağından dolayı halka düşen en mühim vazifenin yukarıda sayılan görevleri hakkıyla yerine getirebilecek vekilleri seçmek olduğu üzerinde ısrarla durulmuştur. Bundan dolayı söz konusu beyannamede; seçilecek mebusların hamiyet erbabından olan, mektep ve maarif görmüş, devlet umuruna, millet ahvaline vakıf kişilerden olmaları gerektiği belirtilmiştir.³⁰

Yayınlanan bu beyannamede de görüldüğü gibi, meşrutiyet sisteminden beklenen saadetin sağlanabilmesi için mebus seçerken çok dikkatli olunması gerekliliği ve bu konuda yapılacak hatanın memleketin sonu için hiç de iyi şeyler getirmeyeceği vurgulanmaktadır. Bütün bu gerekçelerden dolayı da, seçilecek mebusların vatanını seven, belirli bir eğitim görmüş, devlet ve millete vakıf, vicdanlı, namuslu, hakka ve adalete riayet eden kişilerden olması gerektiği noktasında halk uyarılmıştır.

İttihat ve Terakki bu seçimlerde öncelikli olarak siyasi programını Şura-yı Ümmet ve Tanin gibi adeta partinin propaganda aracılığını üstlenen gazetelerde yayımlamıştır. Örneğin Şura-yı Ümmet'te çıkan bir yazıda din ve vicdan özgürlüklerinin ancak İttihat ve Terakki ile sağlanabileceği vurgulanmıştır. “Yaşasın hürriyet, yaşasın millet, yaşasın vatan” sloganı 1908 seçimlerinde İttihat ve Terakki'nin kullandığı bir söylem olmuştur.³¹ Ayrıca eğitimde Türkçe'nin zorunlu olması ve eğitimde birlik, gayrimüslim imtiyazlarının Türklere zarar vermemek kaydıyla bırakılması ve gayrimüslimlerin devlete bağlı olmaları, askerlikte eşitlik,

³⁰“Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkezi Umumisi Tarafından Tamamen Gönderilen ve Mebusan İntihabatına Dair Olan Beyannamenin Suretidir”, *İttihat ve Terakki*, 30 Ağustos 1908.

³¹Nil Türker Tekin, “1908'de Seçim Propagandası”, *Toplumsal Tarih*, S.104, Ağustos 2002, s. 2/3.

yerel yönetimlerde valilerin haklarının artırılması, temel hak ve özgürlük konularındaki İttihat ve Terakki'nin seçim vaatleri, programı ve geleceğe dönük planları da halka aktarılmıştır. Diğer taraftan, halka düşen en büyük vazifenin seçimlere katılarak mebusları seçmek olduğu, mebusluğun önemi, mebusların toplumun en dirayetli kişileri olması gerektiği üzerinde durulmuştur.³²

Konuya azınlıklar açısından bakıldığında; Bulgaristan, Türkiye'deki anayasal rejim ile Bulgarların Makedonya'daki siyasi ve maddi emellerine ulaşabileceğini düşünmüştü. Diğer taraftan bu anayasal sistem onun Makedonya'daki soyu adına müdahale için daha az elverişli bir ortam da yaratabilirdi.³³

Konuyla ilgili olarak 19 Ağustos 1908 tarihinde Sofya'dan Sir G. Buchanan tarafından Sir Edward Grey'e bildirildiğine göre; Makedonya meselesi kapsamında değerlendirildiğinde, Türkiye'deki anayasal hareketler başta Kral Ferdinand olmak üzere Bulgaristan'da büyük bir telaşla takip ediliyordu ve Genç Türkler ile Devrimci İç Örgüt liderleri arasında Selanik'te devam eden müzakerelerin sonuçları beklenmekteydi. Devrimci İç Örgütün, Genç Türkler'den olan başlıca talepleri arasında her vilayet ve sancakta bir temsilci konseyinin oluşturulması olduğu ifade edilmekteydi. Ayrıca ortak bir parlamento programının oluşturulabilmesi için tüm farklı devrimci komitelerinden gelen delegelerin katılımıyla bir kongrede birleşerek ulusal bir güç oluşturulması, Hıristiyanların orduya kabul edilmesi gibi istekleri de vardı.³⁴ İttihat ve Terakki bundan sonra kendi programını, "uzlaşma programını" hazırladı. Programda çeşitli komitelerin taleplerinin dikkate alındığının vurgulanmasına rağmen, Bulgarların Makedonya için özyönetim veya âdemi merkezileştirme ile ilgili isteklerinden bahsedilmemişti.³⁵ Bu durum iki tarafın çözüm unsurlarının tam anlamıyla farklı olduğunu ve uzlaşamayacağını açıkça ortaya koymaktaydı.

Her ne kadar iki tarafın çözüm unsurları farklı olarak görülse de, meşrutiyetin ilanından hemen sonra Makedonya partilerini en çok uğraştıran konulardan biri de, yakında yapılacak olan genel seçimlerdi. Hatta Rum ve Sırp tarafları, daha İttihat ve Terakki ile ilk buluşmada seçimlerdeki ortaklık imkânları üzerine konuşmuşlardı. Diğer taraftan bazı gruplar, müzakereler tatmin edici sonuçlar vermediği için seçimlere katılıp katılmama konusunda kesin kanaate sahip değildi. Fakat seçim sonuçları tarafların ileride Makedonya sorunundaki konumları açısından önemli bir rol oynayabileceğinden dolayı bütün partiler seçimlere katılmışlardır.

Bu noktada Bulgar hükümeti 8/21 Ağustos'ta diplomatik temsilciliklerine, tüm Bulgar grupların aralarındaki karışıklıkları ve anlaşmazlıkları yok etmeleri ve bir bütün halinde genel seçimlere hazırlanmaları gerektiğini bildirmiştir. Bulgar Dışişleri Bakanı konuyla ilgili olarak şu ifadelere yer vermiştir:

"Böyle bir seçim çalışması ki başlangıcı legal bir temele dayanmıştır, vazgeçilmezdir ve yasadışı karaktere sahip bütün diğer eylemleri meşru göstermek hiçbir şekilde mümkün değildir. Bulgar halkının seçimlere katılmayı reddetmesi bir protesto ifadesi olarak görülebileceğinden hiçbir iyi sonuç doğurmayacaktır. Bu durum sadece vilayetlerde Bulgarların konumunu kötüleştirmekle kalmayacak aynı zamanda diğer uluslara yararlanma

³² *Agm*, s. 2/3.

³³ *Foreign Office (F.O.)*, Parliamentary Papers, *Extract from Annual Report for Turkey for the Year 1908*: (Enclosure in Despatch from Sir G. Lowther, No. 105 of February 17, 1909, R. February 22, 1909.), 17th February 1909.

³⁴ F.O. 29320/23627/08/44A, 19th August 1908.

³⁵ Mehmet Hacısalihoğlu, *Jön Türkler ve Makedonya Sorunu (1890-1918)*, Çeviren: İhsan Catay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2008, s. 244.

fırsatı da verecektir. Diğer taraftan dış ülkelerden de bir destek alınamayacaktır. Avrupa'daki siyasi durum bugün öyle gösteriyor ki, kimseden herhangi bir destek bekleyemeyiz. Eğer Bulgarlar seçimlere katılmayı reddederlerse şimdiden tutumunu belirlemiş olan Avrupa, müdahalesini haklı gösterebilecek gerekçeleri bulamayacaktır. Bu nedenle Bulgarların, bugünkü koşulların oluşturduğu yasal zemindeki bu çalışmayı reddetmemeleri gerekmektedir.”³⁶

Bu ifadelerden de açıkça anlaşılacağı üzere gerek Bulgarlar ve gerekse diğer azınlıklar tarafından seçimlere katılma yoluna gidilmiştir. Ancak onların seçimlere katılma amaçlarının İttihat ve Terakki'nin gerçekleştirmeye çalıştığı Osmanlılık ideali doğrultusunda olmadığı açıktır aksine onlar meşrutiyet sistemini ve seçimleri ileride Makedonya konusundaki talepleri için bir araç olarak görmüşlerdir.

1.2.Selanik'te 1908 Genel Seçimi

Seçimlerin yaklaşması ile birlikte Selanik'te seçim hazırlıklarına hız verilmişti. Gerek her kazanın ikinci derecede³⁷ seçmen miktarının gerek sancağın seçeceği mebusların adedinin tespiti için, erkek nüfus sayısı ile seçim hakkına sahip olan nüfus miktarının bilinmesi gerekliydi. Erkek nüfus sayısı sancağın göndereceği mebusların adedini, seçim hakkına sahip olanların sayısı da ikinci derecede seçmenlerin kaç kişi olması gerektiğini belirleyecekti.³⁸

Bu zaruretlerden dolayı, Selanik belediyesi tarafından hemen defterlerin düzenlenmesine gidilerek seçmen sayısı tespit edilmiştir. Elde edilen verilere göre Selanik'in mahallelerinden, Selanik mahallatında erkek nüfus 37689, seçme hakkına sahip olanlar ise 18370 kişi; Vardar nahiyesinde erkek nüfus 12761 ve seçme hakkına sahip olanlar 5012 kişi, Kelemeriye nahiyesinde ise erkek nüfus 9514, seçme hakkına sahip olanlar 2603 kişi olarak açıklanmıştır. Yani 1908 genel seçimi toplam seçmen sayısı olarak şehrin erkek nüfus sayısı 59964 iken, seçme hakkına sahip olanlar 25985 kişi olarak ilan edilmiştir.³⁹

Şehrin nüfusunun anasırlara göre dağılımı hakkında bilgi vermesi açısından Tunaya'nın, Tanin gazetesinin 3 Kânunuevvel 1324 (16 Aralık 1908) tarihli nüshasından elde ederek aktardığı rakamlara göre ise şehirde, 51.125 Müslüman, 326.030 Rum Patrikhanesi'ne bağlı, 229.422 Eksarhlığa bağlı ve 52.645 Musevi nüfus vardı.⁴⁰

İntihab-ı Mebusan Kanunnamesi'nin 5. maddesinde yazılı olduğu üzere Selanik sancağının erkek nüfus sayısını belirleyen defterlerin merkez vilayete bağlı olan kazalar teftiş heyetlerinden gelmesi üzerine, adı geçen kanunun 16. maddesi gereğince Meclis-i İdare ve Teftiş Heyeti tarafından her kazanın erkek nüfus sayısı toplanarak sancak dâhilinde Osmanlı olarak 289.013 kişinin sakini bulunduğu anlaşılmış ve buna göre adı geçen kanunnamenin 2.

³⁶Age, s. 270-271.

³⁷“Mebusan İntihabı ve Selanik Namzetleri”, *İttihat ve Terakki*, 20 Eylül 1908; Seçim yöntemi, Ekim 1876 tarihli bir irade ile sınırlı oy hakkı ve iki dereceli seçim esası üzerine tespit edilmişti. 1876 ve 1877 seçimlerinin her ikisi de bu sistem altında yapıldı. Kanuni Esasi'nin hazırlanmasını emrettiği bir seçim kanunu tasarısı eylemli olarak hazırlanıp 1877'de tartışıldı fakat 1908 devrimine kadar kanunlaşmadı. Osmanlı Devleti'nin geri kalan seçimleri bu kanun hükümlerine uygun olarak yapıldı. Bu hükümler, 1876 iradesinin çerçevesini genişletti ve islah etti, fakat sınırlı oy hakkını ve ikinci seçmenler heyeti sistemini muhafaza etti. Bkz. Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çeviren: Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2007, s. 375.

³⁸“Mebusan İntihabı ve Selanik Namzetleri”, *İttihat ve Terakki*, 20 Eylül 1908.

³⁹“Mebusan İntihabı ve Selanik Namzetleri”, *İttihat ve Terakki*, 20 Eylül 1908.

⁴⁰Seçmenlerle ilgili bilgi olarak Tanin gazetesinin 12 Teşrinisani 1324 (25 Kasım 1908) sayısında Osmanlı Devleti'nin nüfusunun dinlere göre dağılımı şöyledir: Müslüman: 20 ve küsur milyon, Rum: 2 ve küsur milyon, Ermeni: 1 ve küsur milyon, Musevi: 700.000. Tanin'e göre nüfus-u İslamiyenin bir kısmı da tahrir dâhil değil, şu halde devlet nüfusu 30 milyona yakındır. Bu hesaba göre nispet tespit edilse dahi Rumlara yirmi, yirmi iki mebusluktan fazlası düşmeyecektir. Tunaya- (a), *age*, s. 207.

maddesinde gösterilen suret ve nispete göre Selanik sancağından altı mebus seçilmesi gerektiği ilan olunmuştu.⁴¹ Drama sancağının ise nüfusu 75 binden fazla olduğundan Meclisi Mebusan'da iki mebusu bulunacaktı. Siroz sancağı ise, üç veya dört mebus gönderecekti.⁴²

Defterlerin düzenlenmesinin tamamlanması ile sokaklara asılacak olan isimler Meclisi Mebusan azalarını değil ikinci derecede seçmenleri gösterecekti. Bunların namuslu, memlekete, vatana, millete sevgisi olan kişilerden olmasına özen gösterilmekteydi. Çünkü Meclisi Mebusan'a gidecek olan mebuslar bunların seçimi ile tayin edilecekti. Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından Selanik vilayeti için şu kişiler mebus adayları olarak uygun görülmüştü:⁴³ Rahmi Bey,⁴⁴ Mithat Bey,⁴⁵ Cavid Bey,⁴⁶ Doktor Nazım Bey, Rıza Bey "Dramalı".⁴⁷ Bu kişilerin vatanın selamet ve saadetine hizmet edeceklerine, memleketin bayındırlık ve iktisadi açıdan gelişmesi için çalışacaklarına Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti inandığından isimlerini vatandaşlara ilan emişti.⁴⁸

Selanik kazasına, nahiye ve karyelere ait olan defterlerin düzenlenmesi tamamlandıktan sonra, birinci derecede seçim için Selanik şehri 19 adaya taksim edilmişti. Selanik merkezinin toplam 45061 nüfusu, 20301 birinci derecede seçmeni olduğundan 44 ikinci derecede seçmeni olacaktır. Vardar nahiyesi 12743 nüfusa ve 5028 birinci dereceden seçmene sahip olduğundan, adı geçen nahiyenin 10 adet ikinci derecede seçmeni olacaktır. Kelemeriye nahiyesinin ise 98131 nüfusu ve 3696 birinci derecede seçmeni olduğundan toplamda sekiz ikinci derecede seçmeni olacaktır. Sonuçta, Selanik kazasının 62 ikinci derecede seçmeni olacağı tahakkuk etmişti. Mebus adayları olmak üzere evvelce ilan edilen isimlere yani, Rahmi, Mithat, Cavid, Nazım, Rıza Beylere ilaveten Dramalı Ağâh Bey ve Emanuel Karaso Efendi'nin adaylıkları da İttihat ve Terakki Cemiyeti namına ilan edilmişti.⁴⁹

Daha sonra ise Bulgar vatandaşları Selanik sancağı için Ostuban Telkof, Siroz sancağı için Todor Paskalef Efendiler'in adaylıklarının kabulünü istemişlerdir. Bu kişilerin her ikisi de anasır-ı Osmaniye arasında ittihat husulünü arzu etmekte olduğundan adaylıkları İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından kabul edilmiş ve isimleri bütün seçmenlere ilan edilmişti.⁵⁰

Bir an için, ilk seçimin Osmanlılık idealine uygun olarak düzenli biçimde yapıldığı düşünülebilirse de, unsurları pamuk ipliği ile bağlı bir ülkede, kendilerini azınlık sayan cemaatler ve bunlara hâkim unsur sayılan Türkler arasındaki çekişmeler kısa sürede baş göstermiştir. Rumlar, Ermeniler ve Bulgarlar Türkler aleyhine harekete geçmişlerdir. Hemen tümü ortak bir planla seçim öncesinde ve sonrasında Türklere ve özellikle İttihat ve Terakki'ye karşı gösteriler ve yayınlar yapmışlardır.

⁴¹"Selanik Vilayet-i Celilesinden", *İttihat ve Terakki*, 15 Ekim 1908.

⁴²"Namzedlerimiz", *Yeni Asır*, 26 Ağustos 1908 (13 Ağustos 1324).

⁴³"Mebusan İntihabı ve Selanik Namzetleri", *İttihat ve Terakki*, 20 Eylül 1908.

⁴⁴İttihat ve Terakki'nin önemli isimlerinden biridir. F.O., Parliamentary Papers, *Extract from Annual Report for Turkey for the Year 1908*: (Enclosure in Despatch from Sir G. Lowther, No. 105 of February 17, 1909, R. February 22, 1909.), 17th February 1909.

⁴⁵"Namzedlerimiz", *Yeni Asır*, 26 Ağustos 1908 (13 Ağustos 1324).

⁴⁶Yahudi kökenlidir. Cavid Bey, entelektüel bir şahıs, yazar, şair, aynı zamanda ekonomik ve mali sorunlarda teknik bilgiye sahip tek Jön-Türk olmakla da ünlüdür. F.O., Parliamentary Papers, *Extract from Annual Report for Turkey for the Year 1908*: (Enclosure in Despatch from Sir G. Lowther, No. 105 of February 17, 1909, R. February 22, 1909.), 17th February 1909.

⁴⁷"Namzedlerimiz", *Yeni Asır*, 26 Ağustos 1908 (13 Ağustos 1324).

⁴⁸"Mebusan İntihabı ve Selanik Namzetleri", *İttihat ve Terakki*, 20 Eylül 1908.

⁴⁹"İntihabat", *İttihat ve Terakki*, 27 Eylül 1908.

⁵⁰"İntihabat", *İttihat ve Terakki*, 29 Eylül 1908.

Bu noktada Rumlar, İttihat ve Terakki Merkez-i Umumisi'ne verdikleri program ile "ekalliyetler" için nispi temsil istemişlerdir. Bulgarlar da Selanik'te topladıkları bir kongrede nahiyelere kadar "muhtariyet" ve haklarının korunmasını istemişlerdir.⁵¹ Seçim sonuçlarını da iyi karşılamamışlardır. Örneğin Makedonya'da İştîp halkı seçimleri yasalara aykırı sayarak protesto etmiştir.⁵² Azınlıkların Osmanlı aleyhindeki bu şikâyetleri karşısında, Selanik'te çıkan Rumeli gazetesi "İntihabatta Anasırların Hukuku" başlığıyla yazdığı yazısında, seçimlerde İttihat ve Terakki'nin diğer anasırlara yönelik tutumunu şu şekilde ifade etmiştir:

*"İttihat ve Terakki Cemiyeti, cemaatler namına siyasi haklar tanımamayı, fakat anasırlara mezhebi işlerde Kanuni Esasi ile de teyit edilen bazı haklar ve imtiyazlar tanımayı kabul etmiştir. İttihat ve Terakki'ye göre anasırların mezhebi ve hatta kanunen tanınmış hakları ve imtiyazları vardır. Fakat anasırların cemaaten siyasi hakları yoktur. Siyasi haklar fertlerindir. Osmanlı milleti, içtimai açıdan anasırlardan, siyasi hayatında fertlerden oluşmaktadır. Bunun böyle olması zaruridir. Çünkü siyasi haklar milletin ve milleti temsil eden devletindir. Anasırların siyasi hakları olursa, hükümet içinde hükümetler olur. Hâlbuki devlet ile millet arasındaki münasebetleri idare eden müessesese birinindir, onun adı da hükümettir. İttihat ve Terakki Cemiyeti Patrikhaneler hükümeti, Eksarhane hükümeti, Hahamhane hükümeti kabul edemez. Osmanlı vatanında yaşayan insanların kardeş olabilmeleri ve kardeşçe müttehit ve mesut bir hayat yaşayabilmeleri için bundan başka çare yoktur. Bu çare aynı zamanda Osmanlılığın, Osmanlı Devlet ve milletinin beka şartıdır."*⁵³

Azınlıklar açısından bu gelişmeler olurken, İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından Selanik vilayeti mebusluğuna adaylıkları ilan olunan kişilerden her birinin hangi sancaktan aday olacakları da açıklanmıştır. Buna göre Selanik sancağı adayları; Rahmi Bey, Cavid Bey,⁵⁴ Emanuel Karaso Efendi,⁵⁵ Ostuban Telkof Efendi idi. Siroz sancağı adayları; Mithat Bey, Doktor Nazım Bey, Todor Paskalef Efendi idi. Drama sancağı adayları ise; Rıza Bey, Agâh Bey idi. Rum vatandaşları ise Selanik sancağı için iki, Siroz sancağı için bir aday belirlemişlerdi.⁵⁶ Rumlardan Selanik sancağı için Yorgaki Artas ve Yorgi Honeus, Siroz sancağı için ise Dimitri Dinga Efendi tayin olunmuştu. Türkçeye, memleket ahvaline olan vakıflarından dolayı bu kişilerin vatana hizmet edeceklerine inanıldığından adaylıkları onaylanmış ve halka ilan edilmişti. Böylece Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından İslam, Rum, Bulgar, Musevi adaylıkları ilan edilen kişiler şu şekilde belirliyordu: Selanik sancağı için; Rahmi Bey, Cavid Bey, Yorgaki Artas Efendi, Yorgi Honeus Efendi, Ostuban Efendi, Emanuel Karaso Efendi. Drama sancağı için; Rıza Bey, Agâh Bey. Siroz sancağı için ise; Mithat Bey, Doktor Nazım Bey, Dimitri Dinga Efendi, Paskalef Efendi.⁵⁷ Ancak daha sonra Avrupa'da ve Anadolu'da kendisine verilen mühim vazifeleri ifa etmesi gerektiğinden ve bu vazifenin ifası uzun müddet devam edeceğinden dolayı Doktor Nazım Bey Efendi Siroz

⁵¹Tunaya-(a), *age*, s. 206-207; Bulgarlar büyük, bağımsız ve özerk bir Makedonya arzulamaktaydılar. F.O. 31011/14/11/44, 24th July 1911, (Sir H. Bax-Ironside'den Sir Edward Grey'e).

⁵²Tunaya- (a), *age*, s. 207.

⁵³"İntihabatta Anasırların Hukuku", *Rumeli*, 3 Nisan 1912.

⁵⁴Mehmet Cavid, devrimden sonra 1908'den 1918'e kadar yeni mecliste görev yaptı. 1916-1917 yıllarında İttihat ve Terakki Cemiyeti liderlerinden biriydi. 1909-1912 yılları arasında ve daha sonra yeniden 1917-1918 yıllarında, Maliye Nazırı olarak görev yaptı. Mehmet Cavid etkili bir kişi olsa da, savaş yanlısı Talat Paşa ve Enver Paşa'nın gölgesinde kalmıştı. Marc David Baer, *Selanikli Dönemler-Yahudilikten Dönerler, Müslüman Devrimciler ve Seküler Türkler-*, Çeviren: Sevinç Kayır, Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 129.

⁵⁵Emanuel Karaso Yahudi'dir. Mesleği avukatlık ve önemli entelektüel kapasiteye ve karaktere sahip bir kişidir. F.O., Parliamentary Papers, *Extract from Annual Report for Turkey for the Year 1908*: (Enclosure in Despatch from Sir G. Lowther, No. 105 of February 17, 1909, R. February 22, 1909.), 17th February 1909.

⁵⁶"İntihabat", *İttihat ve Terakki*, 29 Eylül 1908.

⁵⁷"İntihabat", *İttihat ve Terakki*, 4 Ekim 1908.

mebusluğu için adaylığını geri almaya mecbur olmuştu. Onun yerine Siroz eşrafından Naşid Efendi'nin adaylığı ilan edilmişti.⁵⁸

1.3.Selanik Vilayeti'nden Seçilen Mebuslar

Selanik'te milletvekili seçimleri 8 Kasım 1908 tarihinde sonuçlandı.⁵⁹ Seçim sonuçları değerlendirildiğinde Selanik merkez sancağından Türklerden mebus olarak Mehmet Cavid Bey, Rahmi Bey; Rumlardan Yorgi Honeus Efendi, Artas Efendi; Bulgarlardan Dimitri Vlahof Efendi; Yahudilerden Emanuel Karaso Efendi seçilmiştir. Siroz sancağından ise Türklerden Naşid Bey, Midhat Bey; Bulgarlardan Hristo Dalçef Efendi; Rumlardan Dimitri Dinga Efendi seçilirken; Drama sancağında Türklerden Rıza ve Agâh Beyler mebus olarak seçilmişlerdir.⁶⁰ Böylece toplan 12 mebustan; altısı Türk/Müslüman, üçü Rum, ikisi Bulgar ve biri Yahudi olarak beliriyordu.⁶¹ Yani altı Türk/Müslim mebusa karşılık olarak yine altı gayrimüslim mebus seçildiği görülmektedir.

Resim 2: Drama Mebusu Rıza Bey⁶²

Resim 3: Selanik Mebusu Dimitri Vlahof Efendi⁶³

⁵⁸"İntihabat", *İttihat ve Terakki*, 18 Ekim 1908.

⁵⁹F.O., Parliamentary Papers, *Extract from Annual Report for Turkey for the Year 1908*: (Enclosure in Despatch from Sir G. Lowther, No. 105 of February 17, 1909, R. February 22, 1909.), 17th February 1909.

⁶⁰"Mebus İntihabati", *Zaman*, 13 Kasım 1908 (18 Şevval 1326).

⁶¹F.O., Parliamentary Papers, *Extract from Annual Report for Turkey for the Year 1908*: (Enclosure in Despatch from Sir G. Lowther, No. 105 of February 17, 1909, R. February 22, 1909.), 17th February 1909.; *1325 Sene-i Maliyesine Mahsus Nevsal-i Osmani*, Muharrirler: Ekrem Reşat, Osman Ferit, Birinci Sene, 1325, s. 109; *1326 Sene-i Maliyesine Mahsus Nevsal-i Osmani*, Muharrirler: Ekrem Reşat, Osman Ferit, İkinci Sene, Matbaa-i Hayriye, İstanbul 1326; *Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye 1326 Maliye*, Altmış Beşinci Sene, Selanik Matbaası, s. 92; *1327 Sene-i Maliye*, *Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye*, Altmış Altıncı Sene, Selanik Matbaası, Dersaadet 1327, s. 100; Rumi 1326 senesinde Meclis-i Mebusan'ın reis ve vekilleri şu kişilerden meydana gelmekte idi: Reis İstanbul Mebusu Ahmet Rıza Bey, Reis Vekil-i Evveli İstanbul Mebusu Mustafa Asım Efendi, Reis Vekil-i Sanisi Beyrut Mebusu Süleyman Elbistani Efendi, Katip Karesi Mebusu Abdülaziz Mecidi Efendi, Katip İzmit Mebusu Müfid Bey, Katip İzmir Mebusu Seyyid Bey, Katip Konya Mebusu Muhammed Emin Efendi, İdare Memuru Kütahya Mebusu Cemal Efendi, İdare Memuru Kudüs Mebusu Ruhi el-Halidi Bey, İdare Memuru Debre Mebusu Basri Bey. *1326 Sene-i Maliyesine Mahsus Nevsal-i Osmani*, s. 70; Yine Rumi 1326 yılında Heyet-i Ayan için ayrıntılı olarak bkz. *1326 Sene-i Maliyesine Mahsus Nevsal-i Osmani*, s. 66.

⁶²İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar/ Koleksiyon: Albümler/ Alb_000032_142/ Erişim Tarihi: 10.02.2016.

Selanik'te yapılan seçimleri büyük çoğunlukla İttihat ve Terakki Cemiyeti adayları kazanmıştı.⁶⁴

İttihatçıların seçimler esnasındaki tutumu, Makedonya'daki tarafların her biri tarafından farklı ve kısmen çelişkili olarak değerlendirilmiştir. Bu noktada Selanik'ten mebus olarak seçilen Dimitri Vlahof, hatıratında, İttihat ve Terakki'nin seçimlerde Rumları ve Sırları "Makedonlara" tercih ettiğini iddia etmektedir. Vlahof'a göre, Makedonya'da nüfus oranına dayanarak yapılabilecek bir tahminden daha fazla Sırp ve Rum milletvekili seçilmişti. Ona göre; İttihat ve Terakki bununla dış dünyaya, Avrupa'daki inancın aksine Makedonların Makedonya'da özel öneme sahip bir halk grubu oluşturmadıklarını ve Makedonya'nın milliyet ilkesine göre Türk egemenliği altında kalması gerektiğini göstermek istemişti. Vlahof'a göre, Selanik seçim bölgesinde Makedonların nüfusunun 130 bin kişiyi aşmasına ve Rumların nüfusunun daha az olmasına rağmen Rumlara iki, Makedonlara ise yalnızca bir milletvekili hakkı tanınmıştır. Oradaki Makedonların nüfusunun ancak yarısı kadar bir nüfusu oluşturmalarına rağmen Yahudiler de bir milletvekili sandalyesi almışlardır.⁶⁵

Rum tarafı da, İttihat ve Terakki'nin bu seçimlerde Rumlara karşı yaptığı büyük bir haksızlıktan bahsetmekteydi. Hatta bu, Jön Türkler'in açıklamalarında dürüst olmadıklarını gösteren ilk kanıt olarak yorumlanmaktaydı. Diğer taraftan Bulgar konsolosluklarının raporlarında, İttihat ve Terakki'nin seçimlerde Sandanistleri⁶⁶ desteklediğine dair birçok şikâyet görülmektedir. Buna karşılık Sandanistler, İttihat ve Terakki'nin kendilerini görmezlikten geldiğini ve yalnızca Bulgar Meşrutiyet Kulüpleri ile anlaşmalar yaptığını iddia etmişlerdi. Bulgar Meşrutiyet Kulüpleri ile İttihat ve Terakki arasında daha seçimlerden önce yapılan müzakerelerden sonra toplam yedi veya sekiz Bulgar'ın parlamentoya seçilmesi kararlaştırılmıştı.⁶⁷

⁶³İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar/ Koleksiyon: Albümler/ Alb_000032_144/ Erişim Tarihi: 10.02.2016.

⁶⁴"İntihabat İşleri", *Rumeli*, 1 Nisan 1912; İkinci Meşrutiyet döneminin parlamentolarına egemen olan İttihat ve Terakki Fırkası idi. 1908 genel seçiminde bir diğer parti (Ahrar) aday gösterdi. Fakat seçimden sonra çoğu Hıristiyan birçok milletvekili, liberallerin (Ahrar) lehinde bir parlamenter muhalefet gurubu teşkil etmeğe başladı; sonra daha birçok yeni parti kuruldu ve hoşnutsuz milletvekilleri arasında destekçiler de buldu. Fakat bunlardan hiçbiri, İttihat ve Terakki Fırkası'nın iktidar tekeline karşı gerçek bir tehdit teşkil edecek güçte değildi. Tek ciddi meydan okuma, ünlü Aralık 1911 ara seçimlerinde kısa süreli bir zafer kazanan Hürriyet ve İtilaf Fırkasından geldi. Lewis, *age*, s. 376-377.

⁶⁵Hacısalihioğlu, *age*, s. 271-272; 1908 yılında gerçekleştirilen seçimler sonucu Türkiye'de Yahudi nüfusunun önemli merkezlerinden Bağdat, İzmir, Selanik ve İstanbul'dan Yahudilerde mecliste temsil edilmişlerdi. "Editorial: The Term Jew Chanukah", *The American Hebrew&Jewish Messenger (1903-1922)*, 18 December 1908.

⁶⁶Bulgarlar, Makedonya'daki emellerine ulaşabilmek için 1893'te Selanik'te "Makedonya Devrimci Örgütü" adında bir devrim komitesi kurmuşlardır. 1905'te örgütün resmi adı "İç Makedonya Devrimci Örgütü" (İMDÖ) diye adlandırılmaya başlandı. Sonraki aşamada İMDÖ içinde iki grup belirginleşti. Birincisi Virhovistler, doğrudan doğruya Makedonya'nın Bulgaristan'a katılması ve ikincisi Santralistler de Makedonya'nın özgürlüğü için çalışıyorlardı. Örgüt Makedonya'daki emellerine ulaşabilmek için 1898'de sistematik bir çete hareketine girişti. II. Meşrutiyet ilan edildikten sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti bu çete liderleri ile uzlaşmaya çalışmıştı. Sandanistler, "Makedonya Makedonyalılarıdır", "Makedonya Bulgarlarının refahı, Bulgaristan'a iltihak etmemektedir" itikadında bulunuyordu. Bunun içindir ki Türkler'de Sandanistlere bir meyl vardı. Meşrutiyetin ilanından sonra İttihat ve Terakki merkezi ile Sandanistler arasında, ortak bir politik programda uzlaşmak için doğrudan müzakereler başladı. Sandanistler, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü ilkesine sadık olduklarını açıkladılar ve Makedonya için Almanya ve Avusturya-Macaristan örneğine göre bir yerel öz yönetim talep ettiler. İttihat ve Terakki, İMDÖ'nün iki fırkasının Makedonya için özyönetim veya âdem-i merkezileştirme ile ilgili en önemli isteklerine kendi programında yer vermedi. Bu sonuç iki tarafın çözüm unsurlarının tam anlamıyla farklı olduğunu ve uzlaşamayacağını açıkça ortaya koymaktaydı. Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, Cilt II, Kısım I, TTK Basımevi, Ankara 1991, s. 184; Hacısalihioğlu, *age*, s. 46vd.

⁶⁷Hacısalihioğlu, *age*, s. 272-273; Bu kafa karıştırıcı iddialar için değişik nedenler vardı. Makedonya topraklarının tümünü talep eden partiler -özellikle de Bulgar tarafı- aynı talebi milletvekillerinin çoğunluğu için de

Diğer taraftan bu süreçte yayınlanan Yahudi gazetelerinin Türkiye'deki seçimler ve İttihat ve Terakki Cemiyeti hakkındaki görüşleri ise Yahudi tarafının olaylara nasıl baktığını ortaya koymaktadır. Bu çerçevede The American Hebrew&Jewish Messenger gazetesi "Türkiye'de Seçimler" başlığı ile yayınladığı yazısında; Yahudilerin çoğunlukla kendi adaylarına oy vermeyi reddettiklerini ve bazı Müslüman adayları desteklediklerini yazmıştır. Ayrıca yine kendi vatanseverlikleri bakımından, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin büyük şehirlerde bir dizi Yahudi adayını desteklediğini ve bunların da seçildiğini belirterek toplamda dört Yahudi vekil seçildiğini ifade etmiştir. Seçilen bu vekillerin ise Selanik'ten seçilen ve bir avukat olan M. Emanuel Karaso Efendi, İzmir'den seçilen ve bir avukat olan M. Nissim Mazliah Efendi, Bağdat'tan seçilen David Sassoon, İstanbul'dan seçilen M. Vitalis Faraggi Efendi olduğu bildirilmiştir.⁶⁸

Yine Yahudilerin İttihat ve Terakki algısını yansıtmaması açısından The American Israelite gazetesinin ifadeleri dikkat çekicidir. Gazetenin konuyla ilgili şu satırlara yer verdiği görülür:

*"Geçen hafta açılan ve 30 yıl önce açılan bir öncekinden daha uzun sürmesi umulan yeni Türk parlamentosu üyeleri arasında Yahudi nüfusunun yoğun olduğu İstanbul, İzmir, Selanik ve Bağdat'ı temsil eden dört Yahudi vekil bulunmaktadır. Bu yeni bir deneyimdir ve parlamentonun ülkedeki Yahudilerin şartlarını iyileştirme konusunda nasıl bir işlev göstereceğini tahmin etmek mümkün değildir. Resmi olarak yaklaşımlar oldukça iyi çünkü Türkler, Araplar veya İranlılar kadar fanatik Müslüman olsalar da, Türkiye'de birçok ulusun birbiri ile savaş halinde olduğu bu sıra dışı dönemde, sadık bir element olan Yahudilere adil bir şekilde davranılmıştır."*⁶⁹

Aynı şekilde kendisiyle yapılan röportajda Selanik Hahamı'nın verdiği cevaplar, esasında Yahudilerin bu siyasi ortamdaki yerini ve Jön Türkler'in tutumunu ortaya koyar niteliktedir. Bu noktada haham kendisine "Genç Türkler, Yahudilere karşı nasıldır?" tarzındaki soruyu, Genç Türkler her şeyden önce içgörü ve zekâ sahibi adamlardır; onlar, olumlu kamu görüşünün değerini takdir etmişler ve medeni dünyanın sempatisini kaybetmemek için oldukça dikkatli davranmışlardır şeklinde yanıtlamıştır. Ayrıca yine Genç Türkler'in kamu görüşünün hangi tarafta yer alacağını bildiklerinden şovenist (milliyetçi) bir şekilde davranmayacakları konusunda kendilerine güvenebileceğini ifade etmiştir. Yahudilerle ilgili olarak ise, ilişkiler konusunda kararlaştırılmış bir eğilimlerinin bulunmadığını ancak devrim güçleri arasında birçok tarikat üyelerinin bulunduğunu belirterek; Yahudi delegelerinin, Genç Türkler

yapmaktaydılar. Fakat bu gerçekleşmediğinden hayal kırıklığına uğramışlardı ve bunun için İTC'yi sorumlu tutuyorlardı. İkincisi, gerçekten de değişik partilerin İTC tarafından kollanmaları olmuştu. Örneğin, Selanik vilayetinde delegeler tarafından meclise seçilecek hemen hemen eşit şansa sahip -biri Bulgar Meşrutiyet Kulüpleri'nden, diğeri İMDÖ'nün solcularından- iki aday vardı. Bunun üzerine Sandanistler İTC'nin desteğini kazanmaya çalıştılar. Nihayet İTC, Türk ve Rum delegelere, Sandanist aday için oy vermeleri gerektiğini ilettiler. Türk delegeler bu direktife uydular ama Rumlar uymadılar. Neticede Bulgar Meşrutiyet Kulüpleri adayı Stojan Tilkov'un yerine Sandanist aday Dimitri Vlahof seçildi. Bu örnekte İTC'nin Sandanistlere desteği belirlenebiliyor. Fakat diğer Sandanist milletvekili Hristo Dalcev, Sandanistlerin merkezi olan Serez'den meclise seçildi. İki Sandanist milletvekilinin yanında Bulgar Meşrutiyet Kulüpleri tarafından iki milletvekili de seçildi. Ayrıca değişik grupların seçim sonuçlarında etkili olan koalisyonlarda vardı. Örneğin, Üsküp seçim bölgesinde Müslüman Arnavutlarla Sırp dayanişmaya girdiler ve böylece orada iki Arnavut, bir Sırp ve bir Bulgar seçildi. Hacısalihoğlu, *age*, s. 273-274.

⁶⁸"Foreign News: The Election In Turkey", *The American Hebrew&Jewish Messenger* (1903-1922), 18 December 1908.

⁶⁹"Foreign Events: A Weekly Review of Jewish Affairs Abroad", *The American Israelite* (1854-2000), 24 December 1908.

tarafından baş tacı edildiklerini ifade etmiş, demokrasinin ilerlemesi ile Yahudi nüfusun büyük yararlar elde edeceğini umduklarını belirtmiştir.⁷⁰

Buraya kadar aktarılanlardan anlaşılacağı üzere bazı tarafların iddia ettiği gibi İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin desteği mutlak değildi. Belirsizliğin değişik nedenleri vardı: Evvela Cemiyet, her Makedonya partisinin parlamentoda temsilcisinin bulunmasını istiyordu. Örneğin, Ulahlar Makedonya'nın bütününde milletvekili için yeterli büyüklükte bir halk kesimi oluşturmalarına rağmen, hiçbir seçim bölgesinde parlamentoya temsilci gönderebilecek çoğunluğa sahip değildiler. Bunun üzerine Ulah aday Mişe Efendi seçimde İttihat ve Terakki tarafından desteklendi ve milletvekilliğine seçildi. Ayrıca Selanik'te Yahudilerden de bir milletvekili seçildi ve böylece hemen her Makedonya halk grubunun parlamentoda bir temsilcisi bulunmuş oldu. Gerçi bu seçimlerde kontrol İttihat ve Terakki'nin elindeydi fakat cemiyet nüfuzunu, bir tarafı baskı altında bulundurmamak ve diğeri tarafı, örneğin Türk tarafını, ön plana çıkarmak için kullanmadı. İttihatçı hareketin merkezi olan Selanik bölgesinden bile iki Rum, bir Bulgar-Makedon ve bir Yahudi ile birlikte yalnızca iki İttihatçı parlamentoya seçildi. Seçim sonuçlarından, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin taraflar arasındaki dengeyi korumaya çalıştığı izlenimini çıkarmak mümkündür. Belki de İttihat ve Terakki, parlamentoda her bir taraf birbirine yakın bir güçle temsil edilirse, tarafların Makedonya sorununun "Osmanlı birliği" lehine çözümüne daha kolay ikna edilebilecekleri düşüncesiyle böyle bir yol izlemiştir.⁷¹

Meşrutiyetin ilk seçiminin tarihsel mesajı; I. Meşrutiyet'in, son 1877 seçiminden itibaren 30 yılın, yani en azından sekiz genel seçimlik bir dönemin istibdat yönetiminde geçmesinden sonra, Meclis'te hiçbir suretle türdeş olmayan, her an bölünmeye ve çatışmaya hazır, 200-300 arası bir mebus kitlesi oluşturmak olmuştur. Bu seçim henüz yerleşmiş çok partili bir rejim içinde yapılmış değildir. Bu bakımdan geçici olarak İttihat ve Terakki çatısı altında birleşmiş olan bu grup, muhalefetlerini ve çelişkilerini kısa bir süre sonra ortaya çıkaracaktır. Azınlık mebuslarına gelince onlar zaten Osmanlıdan ayrılma amacıyla meclise gelmişlerdir.⁷²

1908 seçim sonuçları kozmopolit yapı ve milliyetçilik sorunları açısından değerlendirildiğinde, Osmanlı parlamentosunun çeşitli milletlerin temsilcileri olan mebuslardan oluşan bir etnik yapıya dayanmış olduğu ortaya çıkar. Bu noktada 1908 seçimleri sonucunda mecliste 275 kişiden 142'si Türk'tür. Bu sayıyı 60 Arap, 25 Arnavut, 23 Rum, 12 Ermeni, 5 Musevi, 3 Sırp, 1 Ulah mebus izlemiştir. Bu gerçek bir Osmanlılık tablosudur. Türk olmayan bu azınlık mebusları, tüm "millet-i Osmaniye"nin değil, seçildikleri bölgenin temsilcileri olmuşlardır.⁷³

Meşrutiyetin bu ilk seçiminden sonra ikinci genel seçimi büyük iç ve dış sarsıntılar içinde yapılmıştır. Bir yandan Trablusgarp Savaşı sürmektedir. Balkanlarda başkaldırımlar, İpek ve Yakova isyanları açığa çıkmıştır. Ordu içinde huzursuzluk vardır. Kanun-ı Esasi'nin tadilatı Mebusan Meclisi'nde fırtınalar koparmış ve meclis feshedilmiştir. 1912 yılı sonunda yapılan "dayaklı ve sopalı" seçim olarak adlandırılmış olan bu seçimde, muhalefet çok küçük bir gruba indirilmiş ve bir bakıma parlamento dışı bırakılmıştır. Diğer taraftan Türkler dışındaki etnik unsurların tutumu önem taşımaktadır. Örneğin Ermeniler ikiye ayrılmışlardır. Hınçaklar Hürriyet ve İtilaf, Taşnaklar İttihat ve Terakki listelerine girmişlerdir. Yahudilerin oyları İttihatçılara gitmiştir. Öteki azınlıklar genelde muhalefet saflarında olmuşlardır.⁷⁴

⁷⁰"Interview with Salonica Rabbi", *The American Hebrew&Jewish Messenger* (1903-1922), 20 August 1909.

⁷¹Hacısalihoglu, *age*, s. 274.

⁷²Tunaya- (a), *age*, s. 208.

⁷³Tunaya- (a), *age*, s. 218-219.

⁷⁴*Age*, s. 209.

Hürriyet ve İtilaf Fırkası seçimlerde çeşitli ulusal -Rumlar, Ermeniler, Bulgarlar, Arnavutlar- gruplarla ve de sosyalistlerle birlikte İttihat ve Terakki'ye karşı bir koalisyon oluşturmuştur. İttihat ve Terakki Fırkası ile birleşik muhalefet arasındaki seçim mücadelesinin en önemli sahnelerinden biri Makedonya olmuştur. Burada Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Rum ve Eksarhlık ulusal Bulgar grupları, İttihat ve Terakki'ye karşı bir ortak cephe oluşturmuşlardır. Diğer taraftan Rum ve Bulgar tarafı da seçim ittifakı için yazılı uzlaşmalar kararlaştırmışlardır. Pandevski bu koalisyonun nihai amacının, Osmanlı Devleti'nde iyi organize olmuş tek siyasi gücü oluşturan İttihat ve Terakki hükümetini ve iktidarını sarsmak olduğunu iddia etmiştir. Bunun sonucu olarak Türk siyasi grupları arasındaki iktidar mücadelesi kızışacak, devlet bünyesindeki anarşi artacak ve böylece Makedonya'daki Türk hükümlerinin yıkımı çabuklaşacaktı.⁷⁵

1912 yılında yapılan bu seçimler sonucunda muhalefetin tüm çabalarına rağmen İttihat ve Terakki Fırkası mecliste büyük bir çoğunluğa ulaşmıştı. Muhalefetin İsmail Kemal Bey ve Hasan Priştina gibi çok sayıda önemli ismi, İttihat ve Terakki'nin önlemleri sonucu seçilemediler. Eski Bulgar milletvekillerinin bulunduğu ve Eksarhlık'ın desteklediği grubun hiçbir adayı seçilemedi. Bu seçimlerde Makedonya'da yalnızca İttihat ve Terakki ile müşterek çalışan gruplar başarı göstermiş oluyordular.⁷⁶

1912 seçimleri sonucunda Meclisi Mebusan'da Selanik merkez vilayeti Cavid Bey, Rahmi Bey, Halil Bey, Kiryako Koçanof Efendi, Emanuel Karaso Efendi, Yordam Nikolof Efendi tarafından temsil edilirken; Drama sancağı Rıza Bey, Mithat Bey; Siroz sancağı ise Derviş Bey, Boynof Efendi, Hulisi Bey, Estoyen Hacıyef Efendi tarafından temsil edilmiştir. Görüldüğü üzere Selanik, diğer anasırlar tarafından mecliste beş kişi tarafından temsil edilmekte idi.⁷⁷

⁷⁵Hacısalıhoğlu, *age*, s. 348.

⁷⁶*Age*, s. 351-352.

⁷⁷1328 *Sene-i Maliyesine Mahsus Nevsal-i Osmani*, Muharrirler: Ekrem Reşat, Osman Ferit, Dördüncü Sene, Şemş Matbaası, İstanbul 1328-1330, s. 237; Rumi 1328 yılı Heyet-i Vükelası şu şekilde oluşmaktaydı: Sadrazam Said Paşa, Şeyhülislam Abdurrahman Nesip Efendi, Hariciye Nazırı Asım Bey, Harbiye Nazırı Ferik Mahmut Şevket Paşa, Bahriye Nazırı Ferik Hurşit Paşa, Adliye Nazırı İstanbul Mebuslarından Memduh Bey, Dâhiliye Nazırı Gümülcine Mebuslarından Hacı Adil Bey, Şurayı Devlet Reisi Ayandan Said Halim Paşa, Maliye Nazırı Ayandan Nail Bey, Maarif Nazırı Kırk Kilise Mebuslarından Emrullah Efendi, Nafia Nazırı Selanik Mebuslarından Cavid Bey, Evkaf Nazırı Niğde Mebuslarından Hayri Bey, Ticaret ve Ziraat Nazırı Ayandan Aristidi Paşa, Posta ve Telgraf ve Telefon Nazırı Edirne Mebuslarından Talat Bey. 1328 *Sene-i Maliyesine Mahsus Nevsal-i Osmani*, s. 84.

Resim 4: Selanik Mebusu Cavid Bey⁷⁸ **Resim 5:** Selanik Mebusu Emanuel Karaso Efendi⁷⁹

Yukarıda üzerinde durduğumuz İttihat ve Terakki tarafından benimsenmiş noktalar ve Selanik'te yapılan seçim sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, bütün bunların Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin gerçekleştirmeye çalıştığı "Osmanlılık" kimliğinin Selanik yansımaları olarak değerlendirilmesi yanlış olmayacaktır.

Ancak azınlıkların Türkiye'deki anayasal rejim ile Makedonya'daki siyasi ve maddi emellerine ulaşmak istedikleri düşünüldüğünde iki tarafın çözüm unsurlarının tam anlamıyla farklı olduğu ve uzlaşamayacağı açıkça ortaya çıkmaktadır. Azınlıkların seçimlere katılma amacı İttihat ve Terakki'nin gerçekleştirmeye çalıştığı Osmanlılık milleti ideali doğrultusunda değildir. Tam tersine onlar, meşrutiyet sistemini ve seçimleri ileride Makedonya konusundaki talepleri için bir araç olarak görmüşlerdir.

Bu doğrultuda benimsenen amaçlar türdeş olmayan insan yığınlarını, hizipleşme çatışmalarını, bölgecilik ve milliyetçilik kavgalarını getirmiştir. Birbirini doğuran bu olgular dış etkenlerle de beslenince yapay bir Osmanlılık görüntüsü altında etkisiz bir yönetime neden olmuş ve giderek imparatorluğun çöküşünü hızlandırmıştır.⁸⁰

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin diğer şehirleri gibi kozmopolit özelliğe sahip olan Selanik, özellikle Balkan ulusları arasında hızla gelişen milliyetçilik akımının yoğun olarak hissedildiği bir bölgedir. Balkan uluslarının taleplerine karşı, İngiltere Kralı VII. Edward ile Çar II. Nikola Reval'de bir araya gelip burada bir reform projesi geliştirmeye teşebbüs etmesi üzerine, Osmanlı Devleti'nin İttihat ve Terakki Cemiyeti bu müdahalenin önünü almak amacıyla 23 Temmuz 1908'de meşrutiyeti ilan etmiştir.

⁷⁸İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar/ Koleksiyon: Albümler/ Alb_000032_143/Erişim Tarihi: 10.02.2016.

⁷⁹İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar/ Koleksiyon: Albümler/ Alb_000032_146/ Erişim Tarihi: 10.02.2016.

⁸⁰Tunaya- (a), *age*, s. 222.

II. Meşrutiyet olarak adlandırılan dönemde, İttihat ve Terakki Cemiyeti çok uluslu etnik yapısıyla devletin devamını sağlayabilmeyi hedeflemiştir. Bu hedefine ulaşabilmek için imparatorluğun halklarını ortak bir ideolojide birleştirme ideali ile Osmanlı Devleti'nin etnik unsurlarının birleşmesi tezine dayanan Osmanlıcılığı siyasal bir formül olarak görmüştür. Benimsenen bu Osmanlıcılık ideolojisini hayata geçirebilmek için meşrutiyetin ilanından hemen sonra ülkenin her tarafında seçimlere gidilmiştir. Bu noktada imparatorluğun en kozmopolit bölgelerinden biri olan Selanik'te de seçimler II. Meşrutiyet'in ilanının hemen ardından başlamıştır.

Selanik'te yapılan seçimlere İttihat ve Terakki tarafından büyük önem verildiği görülmüştür. Bu noktada daha seçimler başlamadan önce Selanik'e gönderilen beyannamelerle yapılacak seçimler konusunda halk ısrarla uyarılmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti aynı hassasiyeti, mebus adayları için de göstermiş, gerek Türk/Müslüman gerekse gayrimüslim mebusların özellikle namuslu, memlekete, vatana, millete sevgisi olan kişilerden olmasına dikkat etmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin seçim söylemlerinde ise, din ve vicdan özgürlüğü, gayrimüslim imtiyazlarının Türklere zarar vermemek kaydıyla bırakılması ve gayrimüslimlerin devlete bağlı olmaları, askerlikte eşitlik, temel hak ve özgürlük konuları üzerinde özellikle durduğu görülmüştür.

Yapılan seçim sonuçları değerlendirildiğinde, Selanik'in Meclisi Mebusan'da 12 Mebus tarafından temsil edildiği saptanmıştır. Seçilen bu 12 mebusan ise, altısı Türk/Müslüman, üçü Rum, ikisi Bulgar ve biri Yahudi'dir. Yani altı Türk/Müslüman mebusa karşılık olarak yine altı gayrimüslim mebus seçildiği görülmüştür. Bu bir Osmanlılık tablosudur. Bu noktada İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından gerçekleştirilmek istenen parlamentoda her unsurun birbirine yakın bir oranda temsil edilmesi ilkesi sağlanmış olmaktadır.

Konuya azınlıklar açısından bakıldığında; onlar Türkiye'deki anayasal rejimi daha çok kendi bağımsızlıklarına giden bir araç olarak görmüşlerdir. Seçimler ve seçim sonuçları Makedonya'daki her etnik unsur tarafından farklı ve birbiri ile çelişir bir şekilde değerlendirilmiştir. Başta Rum ve Bulgarlar olmak üzere azınlıkların her biri seçimlerde haksızlığa uğradıklarını ileri sürmüşlerdir. Azınlıkların temel amacı Makedonya'daki konumlarını güçlendirmek olduğundan aralarındaki çatışma çok kısa sürede artacak ve bu da Makedonya'daki Türk hâkimiyetinin sonunu getirecektir.

KAYNAKLAR**Arşiv Belgeleri****Foreign Office (İngiliz Dışişleri Bakanlığı Arşivi)**

F.O. 31011/14/11/44, 24th July 1911, (Sir H. Bax-Ironside'den Sir Edward Grey'e).

F.O. 29320/23627/08/44A, 19th August 1908.

F.O. Parliamentary Papers, *Extract from Annual Report for Turkey for the Year 1908:* (Enclosure in Despatch from Sir G. Lowther, No. 105 of February 17, 1909, R. February 22, 1909.), 17th February 1909.

Salnameler

Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye 1326 Maliye, Altmış Beşinci Sene, Selanik Matbaası.

1327 Sene-i Maliye, Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye, Altmış Altıncı Sene, Selanik Matbaası, Dersaadet 1327.

Nevsaller

1325 Sene-i Maliyesine Mahsus Nevsal-i Osmani, Muharrirler: Ekrem Reşat, Osman Ferit, Birinci Sene, 1325.

1326 Sene-i Maliyesine Mahsus Nevsal-i Osmani, Muharrirler: Ekrem Reşat, Osman Ferit, İkinci Sene, Matbaa-i Hayriye, İstanbul 1326.

1328 Sene-i Maliyesine Mahsus Nevsal-i Osmani, Muharrirler: Ekrem Reşat, Osman Ferit, Dördüncü Sene, Şems Matbaası, İstanbul 1328-1330.

Gazeteler

İttihat ve Terakki

Rumeli

The American Hebrew&Jewish Messenger (1903-1922)

The American Israelite (1854-2000)

Yeni Asır

Zaman

Kaynak Eserler ve İncelemeler

AKÇURA, Yusuf, *Üç Tarz-ı Siyaset*, Lotus Yayınevi, Ankara 2005.

ALKAN, Mehmet Ö., *İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Selanik'ten İstanbul'a Terakki Vakfı ve Terakki Okulları 1877-2000*, Terakki Vakfı, İstanbul 2003.

ANASTASSIADOU, Meropi, *Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri Selanik (1830-1912)*, Çev: Işık Ergüden, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010.

BAER, Marc David, *Selanikli Dönmeler-Yahudilikten Dönenler, Müslüman Devrimciler ve Seküler Türkler-*, Çev: Sevinç Kayır, Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul 2011.

- BALCI, Mustafa, *Selanik Düştü -Selanik'in Kaybediliş Öyküsü ve Hasan Tahsin Paşa'nın Savunması-*, Kesit Yayınları, İstanbul 2010.
- BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi*, Cilt. II, Kısım. I, TTK Basımevi, Ankara 1991.
- ÇAVDAR, Tevfik, *İttihat ve Terakki*, İletişim Yayınları, İstanbul 1991.
- DELİLBAŞI, Melek, "Selanik'in Venedik İdaresine Geçmesi ve Osmanlı Venedik Savaşı (1423-1430)", *Belleten*, C.XL, S.160, Ankara 1976, s.573-588.
- DELİLBAŞI, Melek, *Johannis Anagnostis "Selanik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih" (Sultan II. Murad Dönemine Ait Bir Bizans Kaynağı)*, XVIII. Dizi-Sa.8, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989.
- DELİLBAŞI, Melek, "16.Yüzyılda Via Egnatia ve Selanik", *Sol Kol: Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)*, Ed. Elizabeth A. Zachariadou, Çev: Özden Arıkan, Ela Güntekin, Tülin Altınova, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s.73-91.
- DRIAULT, Edouard, *Şark Meselesi -Bidayet-i Zuhurundan Zamanımıza Kadar-*, Haz.: Emine Erdoğan Özünlü, Çev: N. Nafiz, Berikan Yayınları, Ankara 2010.
- DUMONT, Paul- François Georgeon, "Devrim Selanik'ten Başlar", *Selanik 1850-1918 "Yahudilerin Kenti" ve Balkanlar'ın Uyanışı*, Haz.: Gilles Veinstein, Çev: Cüneyt Akalın, İletişim Yayıncılık, İstanbul 1999, s.239-260.
- GEORGIADOU, Kirki, "Selanik'in Yunanlıları", *Selanik 1850-1918 "Yahudilerin Kenti" ve Balkanlar'ın Uyanışı*, Haz.: Gilles Veinstein, Çev: Cüneyt Akalın, İletişim Yayıncılık, İstanbul 1999, s.128-137.
- GÜCEL, Dilek, *Osmanlı Arşiv Belgeleri ile Selanik Vilayetinde Komitacılık: (1890-1913)*, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir 2014.
- HACISALİHOĞLU, Mehmet, *Jön Türkler ve Makedonya Sorunu (1890-1918)*, Çev: İhsan Catay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2008.
- KILIÇDAĞI, Ohannes, "Milliyetçiliğin Emekleme Çağında Bir Kimlik Edinme Çabası: Osmanlıcılık", *Toplumsal Tarih*, S.162, Haziran 2007, s.24-31.
- KIEL, Machiel, *Studies on the Ottoman Architecture of the Balkans*, Variorum, Great Britain 1990.
- LEWIS, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev: Metin Kırıatlı, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2007.
- LORY, Bernard, "Solun, Bir Slav Kenti mi?", *Selanik 1850-1918 "Yahudilerin Kenti" ve Balkanlar'ın Uyanışı*, Haz.: Gilles Veinstein, Çev: Cüneyt Akalın, İletişim Yayıncılık, İstanbul 1999, s.138-147.
- MANGO, Andrew, *Modern Türkiye'nin Kurucusu Atatürk*, Çev: Füsün Doruker, Remzi Kitabevi, İstanbul 2009.
- MAZOWER, Mark, *Selanik: Hayaletler Şehri -Hıristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler (1430-1950)-*, Çev: Gül Çağalı Güven, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007.

- MOUTSOPOULOS, N.C., “İki Yüzyıl Arasında Kalan Bir Kent”, *Selanik 1850-1918 “Yahudilerin Kenti” ve Balkanlar’ın Uyanışı*, Haz.: Gilles Veinstein, Çev: Cüneyt Akalın, İletişim Yayıncılık, İstanbul 1999, s.24-41.
- TEKİN, Nil Türker, “1908’de Seçim Propagandası”, *Toplumsal Tarih*, S.104, Ağustos 2002, s.2/3.
- TODOROVA, Maria, *Balkanlar’ı Tahayyül Etmek*, Çev: Dilek Şendil, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.
- TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasal Partiler- İkinci Meşrutiyet Dönemi 1908-1918*, C.1, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.
- TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasal Partiler -İttihat ve Terakki Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi-*, C.3, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasal Gelişmeler (1876-1938) -Kanun-ı Esasi ve Meşrutiyet Dönemi (1876-1918)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009.